

Ynskiligt við størri samskipti millum rík og fátaek lond

Einki er at ivast í, at luttøka av ídnaðarlondunum í sunnum projektum í menningarlondunum ber á tað rætta borðið, sigur Guttormur Djurhuus m.a. í fyrilestri hann helt í Norðurlandahúsinum í samband við ídnaðarvikuna.

Ahugin fyri luttøku í projektinum í menningarlondunum er seinastu árin vaksin í stórum her heima á landi. Fleiri royndir eru higartil gjørdar innan fiskiveiðu, men hava flestu av hesum royndum verið heilt tilvildarligar og gjørdar uttan fyrireiking og hevur úrslitið eisini verið harðført. Mær vitandi eru feroingar nú bert involveraðir í fyrireiking til tvey mógulig projektir í menningarlondunum — annað í Senegal og hitt í India.

Ein má gera sær heilt greitt at luttøka í einum projektum í einum menningarlandi altíð vil gerast relativt kostnaðarmikil áðrenn fyrireikingar og íløguparíðan er av. Eisini má roknað við at hetta tíðarskeið strekkir seg yvir eina relativt langa periodu. Hetta krevur kapital- og projektadministrativ resursir, sum flestu feroyskar fyrirkur ikki hava. Her hava vit so móguleikan at fáa forkanningarlán frá Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene (IFU) í Keypmannahavn, sum skal afturgjaldast eftir 2 árum. Um projektíð verður av ongum er vanlig mannagongd at IFU keypir forkanningina fyri hálvan prís so at misti kapitalurin vanliga ikki verður størri enn tað ein sjálvur hevur sett í projektíð.

Hevði málið um menningarhjálp ikki fallið á tingi hevdu vit havt heilt aðrar og breiðari sam-

arbeiðsmóguleikar úteftir enn vit í dag hava. Tá høvdu vit kunna samarbeiðt á jøvnum fœti við islendsku, norsku, svensku, finsku og dansku institutónirnar á økinum. Tað kunna vit ikki í dag tí at vit í realitetinum eru heftir av IFU og DANIDA. Hetta er stór spell og mannminkandi fyri feroyingin.

Tað hevur verið sagt at tað vit kundu latið er so litið at tað kortini einki hevði munað. Hetta er ikki so, tí tað vit høvdu megnað at komið við kundi figgjað nógvar og væl og virðiliga gjørdar forkanningar. Og aftaná at forkanningin er lokin eru nógvar aðrir figgjar- og samarbeiðsmóguleikar tækir.

Harumframt hava vit annað at koma við sum ikki kann gerast upp í pengum. Nevniliga vitan um smábátafiskiskap sum kanska ongin onnur tjóð situr inni við og eisini servitan á øðrum økjum.

Um eitt projekt skal mestast at vera til fyrimuns fyri eitt menningarland eiga nakrar generellar fyritreytir at vera uppfylltar. Tað hevur verið mettt at vera nóg mikið at stjórnin í viðkomandi landi sigur gott fyri einum projektum fyri at fáa tað klassificerað sum mennandi. Og treytni fyri at fáa IFU og DANIDA áhugaði fyri luttøku hevur verið at stjórnin í viðkomandi landi hevur sagt gott fyri projektinum. Tíverri

hevur tað vist seg at hetta er langt ífrá trygd nokk fyri at projektíð er sunt og ikki til bága fyri landið í sini heild. Fyri tað um eitt projekt er figgjarligt forsvart, er ikki harvið sagt at tað er sunt. Harfyri kann tað ógvuliga væl hava negativt árin á sosiala umhvørvið og gera nógvar størri skaða enn nyttu.

Orsøkirnar til at ikki kann listast á eina góðkennisvátan frá viðkomandi landi eru fleiri, og skal eg nevna tvær.

Umsitingin er ofta óeffektiv og ókvalificerað og hevur hvørki resursir ella kvalifikatiónir at gera eina heildarmetan. Hóast kanska góðan vilja. Annað er at stjórnir í menningarlondum oftast eru tiltalaðar av prestiguprojektum — tað er stórt, dyrt og fint projekt uttan at hugt verður at hvat ið fáast kann burtúr. Sum dæmi um soverðið projekt kann eg nevna byggingina av vegnum millum floghavnina og Bissan í Guinea Bissau. Menningarhjálp hevur verið brúkt at gera henda ógvuliga breiða og stásiliga veg, Europeiskur entreprenørar hava bygt. Hópin av fólki er gjørt heimleyst tí vegur gongur gjøgnum bygt landi. Og hvat verður so vegurin brúktur til? Jú til paradumarch tá útlendskir statsmenn koma at vitja. Men at útlendsku entreprenørarnir hava tjent pengar man eingin ivi vera um.

Eitt annað enn álvarsligari dæmi er ætlaða norska trolara- og fiskimjølprojektíð á Viktoriatvatninum. Funnið varð út av at gjørligt var at hækka veiðuna á Viktoriatvatninum frá 100.000 tons til 200.000 tons árliga uttan at nerva stovrnarnar. Skotið varð upp at brúka trolarar til henda fiskiskap og at gera fiskamjøl av veiðuni, sum so kundi útflytast og geva útlendska valuta. Tað er bara tað men við hesum, at á Viktoriatvatninum hava 50.000 fiskarar sitt dagliga yrki at fiska við smábátum og vildi henda veiða, við at taka resursgrundarlagið undan teimum, tikið teimum breyðið úr muninum. Harafturat koma so tær o.u. 10.000 kvinnurnar, sum fáast við fiskahandil og teir nógvu hundraðtúsund kundarnir, hvørs høvudsprotein-kelda er fiskurin í Viktoriatvatninum. FAO skoyt tí upp at istaðin fyri trolarar og fiskamjøl at menna verandi fiskiskap, men hetta vóru ríkir kanyanskir handilsmenn og staktænastumenn ikki nøgdir við. Teir fóru til norðmenninar og fingur teir at fáa áhuga fyri projektinum. Fjá kanyanskarí síðu bleiv projektíð klassificerað sum klárt mennandi, og ikki fyrr enn nú tá fiskarar frá Christians Michelsens institut hava gjørt vart við fylgivirkningarnar hava norðmenn fingur eyguni upp fyri at projektíð kanska

ikki er so heppið, hóast vátanir frá kanyanskari síðu. Tað er altíð vandi fyri at verða drigin inn í slík projektir og tað er ikki nóg haldgott alibi at krógva seg aftanfyri góðkenning frá kommersiellum figgjarstovnum ella stjórn í viðkomandi landi. Einhvør forkanning av einum projektum í einum menningarlandi eigur eisini at fevna um tvey sosiologisku fylgiárinini og ikki bert um økonomi og teknikk. Hetta hevur t.d. SIDA, svenski stovnurin sum samsvarar við DANIDA klárt innseð og hava nú altið ein sosiolog knýttan at projektinum.

Tað er serliga og heilt náttúrliga á fiskivinnuøkinum at vit kunnu gera okkum galdandi og hava nakað at geva í sambandi við menningarlandsprojekt. Í flestu av menningarlondunum er kapitalur og útbúgvandi fólk ein trotavara og tað fellur tí heilt náttúrligt at útflyta okkara kunnleika til heimafiskiskap við snellu og linu. Veiðan er litið kapitalkrevjandi og á einum so hóskeiligum tekniskum støði at skjótt er at læra frá sær. Sammet við støði í nógvum av menningarlondunum er okkara smábátafiskiskapur tó ógvuliga framkominn og vildi tað verið eitt risastig framá at introducera okkara veiðuhættir. Og hetta kann gerast uttan at nerva verandi sosiala struktúr. Á henda hátt kundi vit eisini skapt ein náttúrligan marknað fyri hesum reiðskapi, samstundis sum vit høvdu hjálpt til at ment fiskiskapin í viðkomandi landi. Í lötuni arbeiðir P/f Marinplast eftir áheitan frá stjórnini í Tansil Nadu við uppskoti til útróðrarmiðstøð hóskaði til eina miðstóra fiskivinnubýgd í statinum.

Onnur potentiell útflytningsværa í hesum sambandi er feroyski báturin. At feroyski báturin, tá hann er sum best, er óyvirtruffin sammet við aðrar bátar av somu stødd kunnu vit skjótt verða samd um og gevir hetta stórar móguleikar. Hvi hetta ikki hevur verið roynt fyrr, ella rættari sagt litið roynt, kemst av tí einføldu orsøk at træbygd feroyski báturin krevur extremt fugtigt

veðurlag fyri at halda og hongur hetta saman við serstaka byggháttinum. Nú tá móguleiki er at gera teir úr øðrum tilfari, hevur hetta havt við sær at heilt nýggir og øktir móguleikar eru fyri um ikki útflytningi beinleiðis av bátum so av designi og know-how, bátum viðvíkjandi. Orsøkin til at útflytningar av lidnum bátum helst er torførur kemst av fjárstöðuni til marknaðin og at móttakaralondini sjálvandi sjálvi vilja hava so nógvar arbeiði sum gjørligt í eina landi sínum.

Hvat kann so fáast burtur úr eini luttøku í einum projektum í einum menningarlandi, umframt tað positiva í at rætta eina hjálpanði hond. Sum dæmi vil eg taka ætlaða bátaprojektíð hjá P/f Marinplast í India. Onnur projektmyndur eru eisini, men munnu flestu vera samlik hesum. Eigara til framleiðslueindina sum ætlanin er at seta upp verða:

Staturin Tansil Nadu
Privat indisk fyrirkøpa
Industrialiseringsfonden
for udviklingslandene og
Feroyskir partaeigarar.

Virkíð verður eitt vanlig partafelag við vanligum viðtøkum, men harumframt verður serstøk avtala við feroysku partaeigararnar um eina leiðsluavtalu, eina tekniska hálparmannaavtalu og eina leiðsluoyvissavtalu. Allar hesar avtalur rokka yvir ávíst áramál og geva eina ávissa afturrenning av kapitali eina ávissa tíð og er tað tann samlaða afturrenningin sum so avgerð um projektíð er kommersielt áhugavert ella ikki.

Onkur hevur havt hug til at kalla hetta fyri eyðræning av londum, sum eru fátaekari enn vit sjálvi. Eisini hevur orðið nýkolonialisma o.a. verið brúkt. Sjálvur dugi eg tó ikki at siggja at tað er eyðræning, tá báðir partar fáa nakað burtúr. Heldur vil eg kalla tað fyri symbiosu og einki er at ivast í at ynskiligt og neyðugt er við størri samskipti millum rík og fátaek lond fyri at fáa eina útjavnning í lag og onki er at ivast í at luttøka av ídnaðarlondunum í sunnum projektum í menningarlondunum ber á tað rætta borðið.